

Kielihistorian voittajat ja häviäjät

Väitöskirjassani yhdistyvät kiinnostus kielihistoriaan ja sanoihin. Olen tutkinut, millaisia yhdyssanoja vanhimmassa suomenkielisessä kirjallisuudessa esiintyy. Väitöskirjani *Yhdyssanat ja yhdyssanamaiset rakenteet Mikael Agricolan teoksissa* muodostuu yhteenveto-osasta ja viidestä artikkelista. Väitöstilaisuus oli 25. elokuuta 2017.

Aineistojen rajat

Väitöskirjassani esitän kuvauksen Agricolan teoksissa esiintyvistä yhdyssanoista ja yhdyssanarakenteista. Mukana on rakenteita, jotka nykykielessäkin tulkitaan ilman muuta yhdyssanoiksi, kuten substantiivit *aamurusko* ja *uusikuu* sekä adjektiivit *erinomainen* ja *vanhurskas*. Sen sijaan pronomini *itsekin* tai adverbi *niinkuin* tulkittaisiin nykykielessä sanaliitoksi ja sen myötä erilleen kirjoitettavaksi. Agricolan teoksissa tuollaiset sanayhtymät on kuitenkin hyvin yleisesti kirjoitettu yhteen ja käsittääkseni ymmärretty yhdyssanoiksi. Verbit *ulosmennä* ja *ylenkatsoa* voimme nykyisinkin hahmottaa yhdyssanoiksi, mutta olemme oppineet pitämään niitä huonoina ja epäsuomalaisina.

Nykykieleen pohjautuva käsitys kielestä vaikeuttaa vanhan kielen tutkimista niin aineiston keruuvaiheessa kuin aineiston analysoinnissakin. Toimitetuista aineistoista, kuten kirjallisuudesta poimituista sanalipuista tai digitaaliseen muotoon koostetuissa teksteistä, näyttää jääneen pois sellaista, mikä nykykielen kannalta on epäolennaista tai jopa epämiellyttävää.

Kurjat käänöslainat

Yhdysverbit (esim. *alasastua*, *poisottaa*) ovat hyvä esimerkki sanarakenteesta, jota on esimerkiksi Vanhan kirjasuomen sanakirjan sanalippukokoelmassa käsitelty nykykielen ehdoin. Sanaliput ovat kielenkäytöstä poimitujen sanojen muistiinpanoja, ja lippuihin on merkitty hakusanaksi se sana, jota muistiinpano koskee. Sanaliput sisältävät lisäksi tiedon sanan esiintymispaikasta ja esimerkin sanan käytöstä. Kokoelmassa on toki sanalippuja yhdysverbeistä – eihän vanhan kirjakielen keskeistä sanatyyppeä ole voitu kokonaan sivuuttaa –, mutta hämmentävän usein sanalipuissa verbi ja sitä määrittävä adverbi on erotettu toisistaan. Ikään kuin sanojen käänöslainatausta ja vierasperäinen olemus olisi haluttu häivyttää näkyvistä. Yhdysverbeistä on sentään onneksi hajanaisia jälkiä vanhan kirjakielen sanalippukokoelmassa. Sen sijaan yhdysadverbit (esim. *ennenkuin*, *jokapäivä*) jäävät lähes kokonaan näkymättömiin – nykykielessähän niitä ei yleensä yhdyssanoina pidetäkään.

Näyttää siltä, että historiallisessa sanastontutkimuksessa kielen kehittyessä käytöstä väistyneet ja nykykielessä esiintymättömät sanarakenteet voivat helposti jäädä unohduksiin. Suurin huomio kiinnittyy nykykielen kannalta kiinnostavaan, edelleen elinvoimaiseen ja kulttuurisesti kiinnostavaan sanastoon. Se on ymmärrettävää, mutta tarjoaa vain osittaisen kuvan siitä, millaista kieli on ennen ollut. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt välttämään tuollaista puolinaista kuvaa käyttämällä rinnakkain sekä toimitettuja aineistoja että alkuperäisiä lähteitä ja irrottautumalla tietoisesti nykykielen yhdyssanakäsityksestä.

Kirjoittaja on yliopisto-opettaja suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen oppiaineessa.

Artikkeliväitöskirjan Yhdyssanat ja yhdyssanamaiset rakenteet Mikael Agricolan teoksissa (Annales Universitatis Turkuensis C 439, 2017) johdanto-osuus on luettavissa verkossa:
<http://www.doria.fi/handle/10024/143331>